

De geschiedenis van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam

deel 5 Een rondleiding

door
J.G.B. Nieuwenhuis

In de vorige aflevering beschreef Jan Nieuwenhuis de organisatie van het Natuurhistorisch Museum dat haar intrek nam aan de Mathenesserlaan 7. Met deze vijfde aflevering breekt een periode aan die onze geschiedschrijver niet uitsluitend beschrijft uit archiefstukken; hij put nu ook uit eigen herinneringen.

Op woensdag 3 juli 1935 des middags om half vijf werd het museum in het nieuwe pand aan de Mathenesserlaan geopend door burgemeester mr. P. Droogleever Fortuyn, juist drie dagen voor de opening van het nieuwe museum Boymans aan de overzijde. De vorige dag was de pers op bezoek geweest en op 4 of 5 juli werden de leden van de gemeenteraad verwacht. Op 6 juli zou het museum voor het publiek worden opengesteld. Het museum zal op vrijdag, zaterdag, zondag en maandag te bezichtigen zijn van 10 tot 5 uur tegen een toegangsprijs van 10 cent. Woensdag en donderdag zijn gereserveerd voor schoolbezoek.

Cruidthof

De eerste schenking voor het nieuwe gebouw betrof een verzameling walvisachtige dieren door dr. A.B. van Deirse waaronder een volledig skelet van een bruinvis. Een andere belangrijke gift was bedoeld voor de aanleg en inrichting van een geneeskruidentuin. Deze 'Cruidthof' zal echter met het oog op het gevorderde seizoen eerst in het najaar worden aangelegd. Ook ontving men 60 laden met tropische vlinders van onze Duitse stadgenoot Carl Solle, secretaris van de Steenkolen Handels Vereniging.

Het interieur

Hoe zag het museum er nu van binnen uit? Het gemakkelijkste zou zijn een foto van de bouwtekening van het museum te laten zien. Hieraan kan ik helaas niet voldoen, aangezien alle bouwtekeningen van 1904-1940 zijn verbrand bij het bombardement van Rotterdam op 14 mei 1940. Wat mijn eigen herinneringen betreft, kan ik het volgende zeggen. Men gaat eerst door het hek aan de straatzijde en volgt het koolaspad naar de overdekte ingang aan de rechterzijde van het gebouw (zie de foto in deel 4). Als we door de deur naar binnen gaan zien we links de deur naar de kamer van conservator Landsman, die we doorgaans zien zitten met een grote sigaar in zijn mond en meestal gebogen over een spanplank met vlinders.

Moet U een èntree?

De deur aan de rechterzijde, die toegang geeft tot de vertrekken van de huisbewaarder, wordt geopend en dan verschijnt juffrouw van Campenhout die ons vraagt: 'Moet U een èntree?'

Opening van het museum
op 3 juli 1935.

Links burgemeester
mr. P. Droogleever Fortuyn.

Rechts met baard
dr. S. Birnie.

(foto: Gem. Archief Rotterdam)

Vervolgens gaan we door een glazen deur naar de eigenlijke museumruimte. Links aan de straatzijde staan in de voortreffelijke kasten van de firma Breedveld de grotere vogels. Gaan we rechtdoor, dan komen we in het Kabinet Van Deirse. Na dit bezichtigd te hebben, slaan we linksaf een gang in tussen de trap en de ingang naar de toiletten. Hier staat ook een kapstok. Aan het eind is rechts de deur naar de kelder, waar zich de doubletten en nog te bewerken materiaal bevinden. Aan de tuinzijde zit aan de muur een platte kast met glazen ruiten, waarin we een bijenvolk aan het werk zien. Slaan we rechtsaf, dan zien we aan de trapzijde een nis, waarin jarenlang twee grote geslepen schijven van bomen hebben gestaan, die afkomstig waren uit het versteende woud van Arizona. Het was in bruikleen van een firma, waarvan ik de naam niet meer weet. Later is deze ruimte afgesloten en verbouwd tot werkplek. Lopen we verder dan komen we in de zaal met de zoogdieren en de kleine vogels. Als we een blik in de tuin werpen, zien we achterin een kleine vijver met een onbekende beeldengroep.

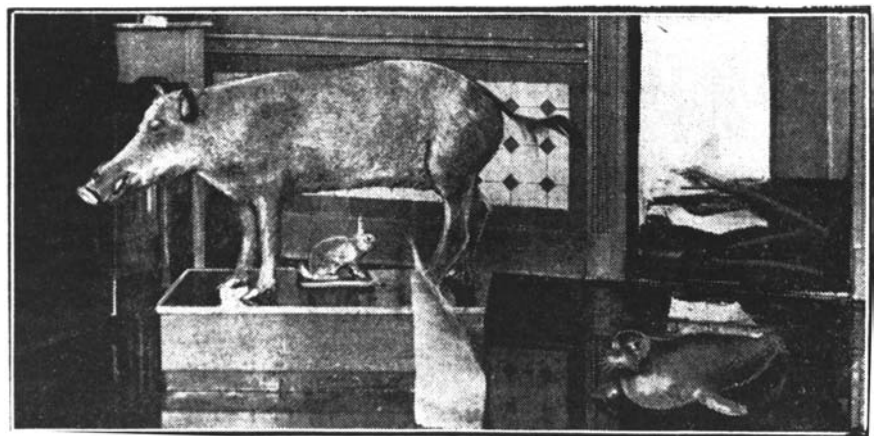
Giften gaarne in de bus

Uit de zaal komende, slaan we rechtsom naar de trap naar de bovenverdieping. Onder aan de trapleuning staat een mahoniehouten kist met het opschrift: Giften gaarne in deze bus. Voor zover mij bekend is er nimmer een gift in de bus gedaan, wel proppen papier en snoepjes. Als we de twee trappen opgaan komen we op een gang met rechts de bestuurskamer, voorzien van een lange tafel met een twaalfstal stoelen in groen pluche alsmede een theetafel met servies. Hierin schonk de huisbewaarder Van Campenhout koffie of thee voor de bestuurders. Achter in deze kamer is nog een deur naar de badkamer, één van de drie badkamers die Merkes in het pand liet bouwen in de kleuren rose, lichtgroen en lichtblauw. De overgebleven badkamer diende ook voor opslag van materiaal. Zo zag ik eens de badkuip gevuld met opgezette vleermuizen! We verlaten de bestuurskamer en gaan de gang weer in en zien rechts in het midden twee openslaande deuren naar een grote zaal aan de straatzijde waarin zich de lagere diersoorten bevinden zoals de schaaldieren en de

insecten. Schuin tegenover deze zaal aan de andere kant van de gang bevindt zich nog een kleiner vertrek met een tafel en enige kasten zoals de grote kast met de schelpenverzameling van Van Roon. Aan het eind van de gang is er nog een deur naar de woning van de huisbewaarder. Op het bordes van het museum heeft 's zomers jarenlang een wild zwijn gestaan als trekpleister. 's Winters werd het binnengehaald vanwege de klimaatsinvloeden.

De benedenzaal aan de straatzijde met de vogels. Rechts de trap naar boven met de kist voor de giften.
(foto: Gem. Archief Rotterdam)

Landsmans verslag

Bij de opening zag het museum er enigzins anders uit van binnen dan in de bovengeschreven herinneringen mijnerzijds. Ik kan mij dit niet goed meer herinneren, ook omdat ik bij de opening niet aanwezig was; ik was toen nog te jong. Maar gelukkig beschikken we over een uitgebreid verslag van Landsman, waaruit ik een extract laat volgen en hem hierbij het woord laat:

Fotokopie uit de krant (1933) met afbeelding van het wild zwijn dat later op het bordes stond.

'Hoofddoel van het museum is het bijeenbrengen van verzamelingen op natuurhistorisch gebied betrekking hebbend op Nederland. In het museum zijn thans ondergebracht grote collecties Nederlandse vogels en zoogdieren, waarin zich vele zeer zeldzame soorten bevinden. Naast deze verzamelingen zijn van de inheemse insecten wel zeer uitgebreid vertegenwoordigd de kevers. Nederlandse bijen en wespen zijn mede in grote hoeveelheden aanwezig. Eieren en nesten van vogels, schelpen van ons strand, kreeften en krabben zijn min of meer uitgebreid aanwezig.

Vogelcollectie

Het zou te ver voeren alle verzamelingen te bespreken. Daarom wil ik liever de collectie Nederlandse vogels wat uitvoeriger behandelen. De gehele parterruimte van ons gebouw wordt ingenomen door de vogels. Hoewel nog slechts een 225 soorten vertegenwoordigd zijn, bevinden zich hieronder toch verschillende zeer zeldzame stukken. Zo zien we dadelijk bij het binnenkomen de kast met duikers en stormvogels. Onder deze laatste groep bevindt zich een exemplaar van de zeer zeldzame grauwe pijlstormvogel, verzameld te Wijk aan Zee. Slechts twee of drie exemplaren zijn uit Nederland bekend. De grauwe pijlstormvogel is broedvogel van het zuidelijke halfmond, die slechts sporadisch op het noordelijk halfmond langs de kusten van de landen aan de Atlantische Oceaan en de Noordzee verschijnt. Onder de eenden treffen we het eerste voorwerp voor Nederland aan van de witkopeend, een wijfje, hetwelk in 1851 op de Nieuwekerkse plassen nabij Rotterdam werd geschoten. Vòòr de drooglegging (thans Prins Alexanderpolder) bevond zich hier het beroemde Schollevaars-eiland, broedplaats o.a. van de zeldzaam geworden kwak. Een andere zeldzame soort treffen we onder de roofvogels aan, nl. de schreeuwend, een soort, die in weinig exemplaren in Nederland is aangetroffen. Verreweg de zeldzaamste vogels uit onze collectie is de dwergooruil, een unicum voor Nederland. Het eerste en tot nu toe enigste in ons land bewaard gebleven voorwerp. In 1890 werd deze vogel te Rotterdam gevangen aan de Maas. Nadien zijn

Kasten en laden met tropische vlinders
(foto: Gem. Archief Rotterdam)

er nog twee stuks hier te lande verzameld, nl. te Wageningen en Gulpen. Het Wageningse exemplaar is verloren gegaan, terwijl het derde in een museum in Bonn is terecht gekomen. Een andere grote zeldzaamheid vinden we tussen de rietzangers, t.w. de grote krekkelzanger, het tweede inlandse exemplaar. Een soort die waarschijnlijk vaker voorkomt, doch verward wordt met de iets kleinere snor. Van de inheemse soorten noem ik een mannetje en wijfje van de witkopgors in 1911 te Harderwijk gevangen. Buiten deze twee voorwerpen is er verder slechts één inlands exemplaar en wel in het Rijksmuseum te Leiden. Voorts nog een exemplaar van de cirlegors, een soort, die slechts zelden hier wordt aangetroffen. Niet onvermeld wil ik laten een mannelijke haakbek, welke in prachtkleed in Rotterdam werd gevangen en enkele jaren in gevangen-

Vitrine met schaaldieren
(foto: Gem. Archief Rotterdam)

uit hun voorraad doubletten iets willen afstaan voor ons museum, opdat de verzameling Nederlandse vlinders weer wat op peil gebracht kan worden.'

Tot zover het verslag van Landsman. De eerlijkheid gebiedt mij op te merken dat de in het verslag genoemde vogels zeearend, dwergooruil, cirlgors, wtkopeend en de niet genoemde stekelstaartend in bruikleen waren gegeven door de Diergaarde. De in deze aflevering getoonde interieurfoto's zijn, behalve die van de opening, allen gemaakt na de oorlog. Menigeen

schap is gehouden. De mogelijkheid blijft ten aanzien van dit voorwerp bestaan, dat we te doen hebben met een ontsnapte vogel.

Het ei van een grauwe gans

Naast bovengenoemde vogels bevinden zich in de verzameling nog verschillende voorwerpen die verre van gewoon zijn. Zo zijn kwak, ibis, zeearend, grote trap, grote jager, hop en raaf soorten, die in vele verzamelingen ontbreken. Onder de vogeleieren, die mede op de bovenverdieping een plaats hebben gevonden, bevindt zich een ei van de grauwe gans, afkomstig uit Eernewoude in Friesland, waar tot het begin van deze eeuw een klein aantal dezer ganzen broedde. Op de bovenverdieping bevinden zich de Nederlandse insecten. Hiervan is de verzameling kevers ongetwijfeld de belangrijkste. Deze is ontstaan door samenvoeging van de collecties van Van Roon en Zöllner, waardoor een geheel verkregen is, dat 60% van de inlandse soorten omvat. Afgezien van de plaatsruimte is het mij niet mogelijk alle soorten te memoreren. Bovendien is het lang niet altijd eenvoudig om uit te maken of een soort zeldzaam is of niet; van meerdere soorten is het bekend dat zij in een bepaald jaar op een vindplaats in een groot aantal werden gevangen en in latere jaren nooit meer gevonden zijn.

Wie heeft er vlinders?

Veel minder belangrijk is de collectie Nederlandse vlinders; hierin heeft de brand van 1933 een geduchte opruiming gehouden. Hopelijk zijn er onder U lepidopterologen die

onder u zal zich afvragen wat er met het gebouw aan de Mathenesserlaan is gebeurd. Welnu, het staat er nog tegenover Boijmans, maar echter onherkenbaar verbouwd en wit bepleisterd. Er heeft zich een groepspraktijk van tandartsen in gevestigd.

(wordt vervolgd; de eerdere vier delen kon u lezen in de oneven nummers van de jaargangen 8 en 9 van Straatgras.)

Links: Het voormalige museum is nu een tandartsenpraktijk.

Boven: De dwergooruil.

(foto's: Kees Moeliker)

Artikel uit de N.R.C. van 4 juli 1935, naar aanleiding van de opening.

Journalist D.
N.R.C. 2-7-1935 7-11
Panopticum der dierenwereld.

„Vlinders vangen in een net, Was zijn allergrootste pret!“....

Neen heusch, wij citeren uit het hoofd, algemeen ontwikkelde lezer, we hebben er Prikkebeen uit op nageslagen. Er zijn van die fragmenten uit de schatkamer van poëzie uit het eigen land — en het buitenland, algemeen ontwikkelde lezer —, die iemand zomaar vlot en gaaf te sinnen schieten onder bepaalde omstandigheden. Zoo hoorden wij boven aangehaalde regels plotseling en spontaan in ons binneste sinnen, toen wij gistermiddag bij de opening van het Natuurhistorische museum van Rotterdam om ons heen al die kasten zagen, waarin onder glas vlinders en kevers waren opgeprikt; een verscheidenheid van kleuren, vormen, tekening, „patroon“, contour en formaat, dat het een boeiende lust was, voor den allergersten keek zelfs, om er naar te kijken.

Prikkebeen zette zijn vlinders niet in vitrine-doelen, tenminste niet allemaal: hij prikte er op zijn hoofd en op de kaat en op de klok en aan den wand, zomaar, enkel als een even charmante als kinderlijke en originele verzamelaar. Prikkebeen was geen strikt wetenschappelijke verzamelaar. Hij was ook een kunstenaar; hij was ook een jager. Hij vond het even leuk om met zijn vangnet aan den stok achter de bonte kapelletjes aan te huppelen, als tenslotte, wanneer ze eenmaal gevangen en gedood waren, hen op te prikken en te sorteren en te etiketteren, te nummeren en te registreren. De poëzie van het vlindervangen deed hij recht wedervaren en hij schaamde zich er niet voor.

Wastom zou hij ook! Is het niet een diepere poëzie, door bepaalde menschen slechts gevoeld, die deze zelfde menschen zich hartstochtlijk doet overgeven aan de voor den omgiverden buitenstaander oogenschijnlijk meest droge, doore en prozaische studien, die poëzie van de hoogere wijskunde, van alle exacte, vooral ook technische liefhebberijen die er den boelenden, inspireerende geest van doet uitgaan voor hen die er ontvankelijk voor zijn?

Prikkebeen keek verliet en verlangend naar de kapelletjes; misschien zou hij er zelf wel een willen zijn (hij was alleen maar een langpootmug) en daarom liep hij ze achterna, besloop hij ze, besprong hij ze, en sloot ze tenslotte op. Het kan ook zijn dat een aangeboren minderwaardigheidsgevoel, door de voortdurende onmiddellijke bedierlijke nabijheid van de bij-de-hande zuster-Ursula exressief ontwikkeld, hem er toe bracht zijn machtsweltus tot te vieren op zulke teedere, friske, swakke wesentjes, die hij anders stellig alleen maar met plezier en belangstelling ook, zou hebben gadegeslagen op bloemen, in de lucht of desnoods in zijn hand. Wetenschappelijke interesse, moegen wij aannemen, had hij ook in deze was misschien gemengd en gekruisd door 'e charme welke er altijd uitgaat van de gemeinlijke romantiek van het dierenrijk en 't bijzonder van deze ontzettelijk lichte, groot-gevleugelde, zwigende, dartelende rupsen-eitjes, schepseltjes als los-levende wilde bloemen, welke bekoring Prikkebeen onbewust waarschijnlijk beleefde.

Prikkebeen had in het Carbon tijdperk moeten leven. Hoe zou hij hebben genoten, als een Tyrannosaurus hebben gewelgd in dezen overvloed van reuzengroote vlinders, die zijn hoed zouden hebben overschaduwd met hun rasfijne, haast doorzichtige vleugelen waarop een palet van duizend verven wel schijnt te zijn uitgestort.

Prikkebeen is, naast sinterklaas, de grootste kindervriend geweest van alle tijden, onschoon hij niet getrouwd was. Hij was eigenlijk zelf een kind, moest immers op de meest elementaire dingen worden terechtgewezen:

hart van het kind door hun goedige, domme beschermende macht.

De belangstelling van het kind dat niet uitgesproken botanische en biologische neigingen heeft, is voor den kever meestal heel wat minder groot; allicht: zwart, grijselig, onogelijk, wilscharrelend en traag, stoot hij af. Meestal beperkt het ingrijpen in de keverwereld zich tot het in een geperforeerd luciferendoosje stoppen van één exemplaar. En ook dat in het voorjaar slechts. Het vangen van de eerste duidelijke symptomen van het nieuwe leven!

Hoe het zij, in ieder kind is de belangstelling voor de algemeene natuurlijke historie in de kiem aanwezig: zijde-rupsen, larven, vogeleieren-verzamelingen vormen telkens weder-

En close-up ergens in een kever-kast van het gisteren door den burgemeester geopende Natuurhistorische museum te Rotterdam. Een verstarde parade van insecten, ordelijk en energiek optrekkende, lijkt dit fragment van een rijke collectie.

„Prikkebeen, ik raad je, man, Trek toch eerst je broek reis an!“....

Ieder kind wil vlinders vangen. Het is de natuurlijk aangeboren behoefte zich in de natuur te verdiepen, a' haar uitingen van leven te leeren kennen, te beheerschen ook. En is het wonder dat het kind dan rruipt naar wat het kleinste en kleurigste, meest bekende en gemakkelijkst te bereiken is? De kat ontvlucht het kind al gauw en de muschen laten zich ook zoo gemakkelijk niet grijpen, ondanks het zout....

De liefde van het kind voor de allergrootste dieren, voor den olifant en — zij het op een afstand — voor den walvisch, is aan den anderen kant ook wel te verklaren. Zij raken het keerdeere factoren van de kinderjaren van ieder mensch.

Gelukkig het kind dat door zijn levensomstandigheden en omgeving in de gelegenheid is zijn natuur-historische belangstelling te ontwikkelen. Want geen ding is meer dan d stille studie en beschouwing van de natuur geschikt om in het jonge mensch een sterke basis te leggen van innerlijke verdieping, op gezond verstand berustende levenswijze en kostbare kijk op de juiste verhoudingen van leven e dood, van strijd en groei, groei en wetenschap; en zuivere beoordeeling der levensvoorwaarden.

Daarom in de eerste plaats is, midden in d stad, het Natuurhistorische museum voor Rotterdam, voor zijn komende geslachten, zo ongemeen belangrijk.